

การศึกษาการผลิตกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

A Study of Klong Khaek Making Process by Somneuk Jindawong,
a Senior Savant of Phranakhon Si Ayutthaya Province

นภัสนันท์ จุนนเกษ / Naphatsanan Junnaket

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Assistant Professor Dr. of Music Studies Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

ปานหทัย วัชรวิงศ์ ณ อยุธยา / Panhathai Watchareewong Na Ayutthaya

อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Lecturer of Music Studies Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

วันที่รับบทความ 25 มิถุนายน 2564 / แก้ไขบทความ 16 กันยายน 2564 / ตอรับบทความ 22 กันยายน 2564

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง การศึกษาการผลิตกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาการผลิตกลองแขก รวมถึงลักษณะเฉพาะในการผลิตกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาประวัตินายสมนึก จินดาวงษ์ การเลือกวัสดุในการผลิตกลองแขก กระบวนการผลิตกลองแขก งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาดนตรีด้วยการวิจัยทางมานุษยวิทยา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย เอกสาร ตำรา บทความ รวมทั้งการเก็บข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์บุคคล ผู้มีส่วนร่วมผลิตกลองแขก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมถูกต้อง จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ เรียบเรียง เป็นรูปแบบรายงานการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การผลิตกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ การคัดเลือกวัสดุ การเตรียมหนัง การทำขอบกลองและหน้ากลอง การสาวกลอง ซึ่งแต่ละขั้นตอนในการผลิตนั้น นายสมนึก จินดาวงษ์ ใช้เคล็ดลับต่าง ๆ เพื่อให้ได้กลองแขกที่มีเสียงกังวาลไพเราะเหมาะสมกับการบรรเลง เป็นที่ยอมรับของนักดนตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียง นายสมนึก จินดาวงษ์ ได้นำประโยชน์จากเทคโนโลยี วัสดุสังเคราะห์ รวมถึงเครื่องมือช่างที่มีการพัฒนาขึ้นเฉพาะ หาได้ง่าย และราคาถูกในปัจจุบัน มาปรับใช้แทนวัสดุที่หายากและมีราคาสูง ฯลฯ เพื่อพัฒนาคุณภาพกลองแขกและลดต้นทุน การผลิตกลองแขกนั้นทุกขั้นตอนการผลิต ส่งผลกระทบต่อคุณภาพเสียงทั้งสิ้น โดยในแต่ละขั้นตอน นายสมนึก จินดาวงษ์ จะทำด้วยตนเองเพื่อควบคุมทุกขั้นตอน ให้ได้กลองแขกที่มีคุณภาพตามต้องการ นอกจากนี้ความสวยงามของหุ่นกลอง สัดส่วนที่ใช้ในการผลิตกลองแขกที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะมีความสำคัญเช่นเดียวกัน นายสมนึก จินดาวงษ์ มิได้ปรับเปลี่ยนกระบวนกลองตามความต้องการของลูกค้า

เพื่อคงมาตรฐานสัดส่วนของกลองแขกไว้มิให้คุณภาพกลองแขกเปลี่ยนไป ทั้งนี้นายสมนึก จินดาวงษ์ ได้ถ่ายทอดกระบวนการผลิตกลองแขกที่มีคุณภาพดีนี้สู่ลูกหลาน รวมถึงผู้ที่สนใจในวัฒนธรรมทางดนตรีชนิดนี้ต่อไป

คำสำคัญ: กลองแขก สมนึก จินดาวงษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

The research article entitled “A Study of Klong Khaek Making Process by Somneuk Jindawong, a Senior Savant of Phranakhon Si Ayutthaya Province” is ethnomusicology whose objectives were 1) to study the biography of Somneuk Jindawong and 2) to study the process of Klong Khaek (double-headed drum) making that reflects his identity. The data were collected via a variety of methods – research, documents, textbooks, academic articles, interviews, and field studies – so as to obtain the accurate information.

The results revealed that the process of Klong Khaek making by Somneuk Jindawong comprised four steps: 1) selecting materials, 2) preparing leather, 3) making of drum edges and faces, and 4) stretching the drum faces. Somneuk Jindawong applied his unique skills in every single step, resulting in Klong Khaek with high-quality sound widely acceptable to the musicians not only in Phranakhon Si Ayutthaya province but also nearby provinces. Utilizing synthetic materials combined with specialized tools, which are easily available in local areas and cheaper, instead of those that are considered difficult to find and even more expensive, the drum costs were reduced, while the quality was developed. Moreover, to maintain the high standard and quality, exquisite shape and characteristic materials remain unchanged according to the strong desire of drum makers, not adjusted at customers’ request. Besides, Somneuk Jindawong has transferred the process of Klong Khaek making to his inheritors, including those who are interested in conserving this kind of musical instrument.

Keywords : Klong Khaek, Somneuk Jindawong, Senior Savant, Phanakhon Si Ayutthaya

1. บทนำ

กลองแขก เป็นกลองซึ่งหน้าด้วยหนังทั้งสองหน้า รูปลักษณะเป็นทรงกระบอกสอบลง มี 2 ใบรวมเป็นหนึ่งคู่ ใบที่เสียงสูงกว่า เรียกว่า กลองแขกตัวผู้ ใบที่เสียงต่ำกว่า เรียกว่า กลองแขกตัวเมีย หน้าใหญ่เรียกหน้ารุ่ม หน้าเล็กเรียกหน้าต่าน วงกลองแขกประกอบด้วยเครื่องดนตรี 3 ชนิด คือ ปี่ชวา กลองแขก และฉิ่ง วงกลองแขกนี้เป็นวงดนตรีไทยแบบหนึ่ง ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากชวา โดยชวาได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย มีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างบ้างเล็กน้อย ซึ่งอินเดียเรียกว่า ปัญจดุริยางค์ หรือดุริยะ (สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา, 2544, บทคัดย่อ)

กลองแขกมีรูปร่างคล้ายกับกลองมลายูและกลองชนะ กลองทั้งสองชนิดนี้รูปร่างจะอ้วนและสั้นกว่า กลองแขก แต่ลักษณะการขึ้นหน้ากลอง การใช้สายแรงเสียงที่ดึงให้เกิดความตึง มีลักษณะคล้ายกัน แต่กลองมลายูและกลองชนะนั้นสายแรงเสียงทำด้วยหนัง ต่างกับกลองแขกที่ทำด้วยหวาย ซึ่งต่อมา เปลี่ยนเป็นหนังเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นงานโตมัยศศิกดิ์เพียงใด ก็ใช้เครื่องดนตรีที่ผสมวงเท่านั้น (มนตรี ตราโมท, 2522, หน้า 38) กลองแขกนิยมนำมาบรรเลงในวงปี่พาทย์ ส่วนกลองมลายูใช้กับวงปี่พาทย์ นางหงส์ บรรเลงในงานอวมงคล ซึ่งในปัจจุบันนับว่าหาชมได้ยากยิ่ง ความว่า

“ในเครื่องปี่พาทย์ที่ไทยเราใช้กันอยู่ทุกวันนี้ เป็นเครื่องได้มาจากแขก 2 อย่าง เรียกว่า “กลองมลายู” ได้มาจากพวกมลายู อย่าง 1 เรียกว่า “กลองแขก” เข้าใจว่า ได้มาจากพวกชวา อย่าง 1 เครื่องปี่พาทย์แขก 2 อย่างนี้คล้ายกัน แต่ลักษณะประสมวง กลองมลายูใช้กลอง 4 ใบ ปี่เลา 1 ซ้องโหม่งใบ 1 รวมคนวงละ 6 คน กลองแขกใช้ กลอง 2 ใบ กับปี่เลา 1 ซ้องโหม่งใบ 1 รวมคนวงละ 4 คน แต่กลอง 2 ชนิดนั้นผิดกัน กลองมลายูใช้ร้อยโยงด้วยสายหนัง รูปยาวกว่ากลองแขก ตีด้วยไม้หน้า 1 ตีด้วยมือหน้า 1 กลองแขกนั้นใช้ร้อยโยงด้วยหวายและตีด้วยมือทั้ง 2 หน้า” (กรมพระยาดำรง-ราชานุภาพ, 2483, หน้า 233-237)

วงกลองแขกนั้น เป็นเครื่องประโคมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ โดยไทยเรารับวัฒนธรรมจากอินเดีย ของราชสำนักขวา-มลายู จากนั้นราชสำนักอยุธยาเข้าไปใช้ประโคมในขบวนพยุหยาตรา เพราะมีเสียงดัง ฟังชัด (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2559, หน้า 1-2) ปัจจุบันไทยเรานำมาแก้ไข ดัดแปลงให้เข้ากับบริบททาง วัฒนธรรมดนตรีของไทย แต่ยังคงรูปลักษณะเดิมเอาไว้ ที่เปลี่ยนไปจะเป็นเรื่องของการบรรเลงเป็นส่วน ใหญ่ ในเรื่องของจังหวะหน้าทับต่าง ๆ คนไทยได้ปรับปรุงขึ้นจากจังหวะหน้าทับของตะโพนไทยและกลอง สองหน้า เพื่อมุ่งประโยชน์ในการบรรเลงให้เข้ากับอัตราจังหวะของบทเพลงไทย ส่วนที่เป็นจังหวะหน้าทับ ตั้งเดิมนั้นไม่ทราบว่ายังมีอยู่หรือไม่ แต่ลีลาจังหวะเหมือนแขกนั้นยังคงมีใช้อยู่ เช่น หน้าทับสระหมา หน้าทับเจ้าเซ็น ยังคงออกสำเนียงเป็นแขกที่เราได้ฟังกันอยู่ในปัจจุบัน

การผลิตกลองแขก ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของผู้ซื้อเป็นหลัก ซึ่งลูกค้าบางราย อาจต้องการกลองแขกที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น ต้องการกลองแขกที่ให้เสียงหน้าต่านที่สูงและเสียงสั้น ช่างทำกลองจึงมีความจำเป็นต้องทำหน้าต่านให้มีขอบกลองขนาดเล็กกว่าเดิม อันเป็นเหตุให้รูปร่าง สัดส่วนของกลองแขกเปลี่ยนไป ดังนี้แล้ว สัดส่วนกลองแขก รูปร่างที่ตรงตามแสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะของ ช่างจึงถูกละเลย โดยเน้นในเชิงธุรกิจมากกว่าการอนุรักษ์ จากเหตุผลดังกล่าว รวมถึงความนิยมในฝีมือการ ผลิตกลองแขกที่ได้รับการยอมรับจากนักดนตรีไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียง วงปี่พาทย์กว่าร้อยละ 85 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาล้วนใช้กลองแขกนายสมนึก จินดาวงษ์ทั้งสิ้น รวมถึง ศิลปินระดับประเทศ อาทิ ป่อม บอยไทย (ชัยยุทธ โตสง่า) ชุนอิน (ณรงค์ฤทธิ์ โตสง่า) ฯลฯ การผลิตกลอง แขกของนายสมนึก จินดาวงษ์นั้น ลูกค้าจะต้องรอคิวในการผลิต 6 เดือนถึง 2 ปี เนื่องจากกลองแขกทุกใบ นายสมนึก จินดาวงษ์ ผลิตด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจการศึกษาการผลิตกลองแขก ของนายสมนึก จินดาวงษ์ ช่างทำกลองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเน้นการผลิตแบบดั้งเดิมและคงไว้ซึ่ง สุนทรียะแห่งเสียง อีกทั้งยังเป็นการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

2.วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัตินายสมนึก จินดาวงษ์
2. เพื่อศึกษาการผลิตกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์

3.วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัย การศึกษาการผลิตกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเผยแพร่การผลิตกลองแขกสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ด้วยวิธีการทางมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) มีขั้นตอนอยู่ 5 ขั้นตอน คือ 1. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data - Collection) 2. การจัดทำข้อมูล 3. การตรวจสอบข้อมูล 4. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data - Analysis) 5. การนำเสนอผลการวิจัย โดยมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัย หนังสือเอกสารต่าง ๆ
2. การจัดทำข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีทางมานุษยวิทยา คือ การสัมภาษณ์ เพื่อจะได้รายละเอียดข้อมูลที่ถูกต้อง คือ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการโดยการสัมภาษณ์บุคคลที่ให้ข้อมูลคือ นายสมนึก จินดาวงษ์ และครอบครัว รวมถึงนักดนตรีไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เคยใช้กลองแขกที่ผลิตโดยนายสมนึก จินดาวงษ์

1. นายหน่าย ธรรมมิกะ (เป่าพาทย์ครูหน่าย ธรรมมิกะ)
2. นายนเรศ สุวรรณรูป (เป่าพาทย์อาจารย์นเรศ วัตถุประสงค์)
3. นายสรวิชัย สุขบัณฑิต (เป่าพาทย์ ส.สุขบัณฑิต)
4. นางบังเอิญ วงษ์กฤษณ์ (เป่าพาทย์คุณแดงไขว้)
5. ร้อยตำรวจตรีวีรกันต์ บัวหลวง (เป่าพาทย์บ้านบัวหลวง)
6. นางบุญชู มีชูโกชน์ (เป่าพาทย์คณะบุญชู ลูกสร้อยทอง)
7. จำสับเอกสมบัติ บุตรกร (เป่าพาทย์ครูบุญ ไสยวุฒิ)

รวมถึงการสังเกตการณ์ โดยผู้วิจัยดำเนินการโดยหลักการสังเกตแบบมีส่วนร่วมด้วยตัวของผู้วิจัยเอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกข้อมูลบุคคล แบบบันทึกกระบวนการการผลิตกลองแขก เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปดิจิทัล ฯลฯ เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดแล้ว จึงนำข้อมูลมาจัดให้เป็นระเบียบแยกหมวดหมู่เพื่อสะดวกในการนำไปวิเคราะห์

3. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยจำแนกข้อมูลในการตรวจสอบ คือ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร รวมถึงการสัมภาษณ์บุคคลเกี่ยวข้องกับการผลิตกลองแขก
4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ด้านการศึกษากระบวนการผลิตกลองแขกตามหลักสวณศาสตร์และหลักมานุษยดนตรีวิทยา
5. การนำเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์การพรรณนาวิเคราะห์

4.แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดด้านการอนุรักษ์พัฒนาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนและสังคมคือ

1. ศึกษา ค้นคว้า งานวิจัยทางวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมท้องถิ่นในฐานะที่เป็นมรดกของไทยอย่างถ่องแท้ เพื่อให้เห็นคุณค่า ทำให้เกิดการยอมรับและนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม
2. ส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่ประชาชนในการปรับเปลี่ยนและตอบสนองกระแสวัฒนธรรมอื่น ๆ
3. สร้างทัศนคติความรู้และความเข้าใจว่า ทุกคนมีหน้าที่เสริมสร้างวัฒนธรรมที่เป็นสมบัติของชาติ และมีผลโดยตรงของความเป็นอยู่ของทุกคน

ทฤษฎีมานุษยวิทยาดนตรี (Ethnomusicology) เป็นการศึกษาดนตรีที่ไม่ใช่ดนตรีตะวันตก ได้แก่ ดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีของชนกลุ่มน้อย เป็นต้น การศึกษามานุษยวิทยาทางดนตรี จะเน้นศึกษาด้านเนื้อหา ดนตรีรวมทั้งศึกษาวัฒนธรรมที่มีดนตรีไปเกี่ยวข้อง โดยใช้กระบวนการการศึกษาทางดนตรีวิทยา และมานุษยวิทยาเข้าผสมผสานกัน ดังนี้

การศึกษาดนตรีในบริบททางวัฒนธรรม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลความสัมพันธ์ของพฤติกรรมมนุษย์ โดยข้อมูลต่าง ๆ จะถูกรวบรวมทั้งตัวดนตรีและบริบททางด้านดนตรี มาถอดความและวิเคราะห์ บทบาทพฤติกรรมสังคมมนุษย์ การศึกษามานุษยดุริยางควิทยาโดยมากเป็นการศึกษาดนตรีที่มีการสืบทอดแบบมุขปาฐะ โดยการหาข้อเท็จจริงจากแหล่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในขณะนั้น โดยไม่จำกัดสถานที่ และประเภทของดนตรี เป็นการศึกษาดนตรีที่มีอยู่ในสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม เสนอข้อคิดว่า

1. การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม (วรรณคดี ดนตรี การแสดง และศิลปกรรมอื่น ๆ) และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ฯลฯ
2. องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรม ที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม
3. การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์มนุษย์หรือสัตว์ แต่เป็นการตั้งคำถามว่าการปรับตัวนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางธรรมชาติโดยสิ้นเชิง หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดได้

การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นความพยายามของชุมชนในการแก้ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากความเจริญในด้านต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นการปกป้องต่อมรดกทางวัฒนธรรม จึงมีความหมายใกล้เคียงและสัมพันธ์กับคำว่า การอนุรักษ์ ฉะนั้นการธำรงรักษาหมายถึง การทรงไว้ การชูไว้ ส่วนการอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาให้คงเดิม และการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาช้านานให้คงอยู่ต่อไปนานที่สุดเท่าที่จะทำได้

5. ผลการศึกษา

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อดังนี้

นายสมนึก จินดาวงษ์ มีความชำนาญในการผลิตกลองแขกและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป นายสมนึก จินดาวงษ์ อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 7 หมู่ 9 ตำบลบ้านกุ่ม อำเภอบางบาล จังหวัด พระนครศรีอยุธยา เป็นบุตรของนายสุข และนางสุข จินดาวงษ์ มีพี่น้อง 5 คน นายสมนึก เป็นบุตรคนที่ 4 ของครอบครัว นายสมนึก จินดาวงษ์ สมรสกับนางฉวีวรรณ จินดาวงษ์

ภาพที่ 1 นายสมนึก จินดาวงษ์

ที่มา : นภัสนันท์ จุนนเกษ, 2563, [ภาพถ่าย]

นายสมนึก จินดาวงษ์ เริ่มเรียนดนตรีไทยตั้งแต่อายุ 14 ปี โดยเรียนกับครูประเสริฐ สุขอุดม ในบ้านครูย่านวัดจุฬามณี โดยเฉพาะการบรรเลงกลองทุกประเภทและออกงานบรรเลงต่าง ๆ ต่อมานายสมนึก จินดาวงษ์ มีโอกาสเรียนดนตรีไทยกับครูท่านอื่น ปัจจุบันนายสมนึก จินดาวงษ์ เป็นเจ้าของวงปี่พาทย์บ้านพลูหลวง มีการรับงานบรรเลงปี่พาทย์ไทยและปี่พาทย์มอญ ทั้งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง และจังหวัดใกล้เคียง

ในระยะแรกเริ่มการรับซ่อมกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ เริ่มต้นจากการรับเปลี่ยนหน้ากลองแขกเพียงอย่างเดียว เมื่อมีผู้สนใจในคุณภาพเสียงกลองแขกนายสมนึก จินดาวงษ์ มากขึ้น จึงมีผู้นำกลองแขกมาให้ซ่อมเพิ่มขึ้น จนเป็นที่กล่าวขานปากต่อปากว่า กลองแขกนายสมนึก จินดาวงษ์ มีคุณภาพเสียงที่ดีจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการตัดสินใจผลิตกลองแขก แต่การผลิตกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ นั้น มีความพิถีพิถันโดยเฉพาะขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพเสียงของกลองแขก จึงใช้ระยะเวลาในการผลิตค่อนข้างนาน

จากคำสัมภาษณ์นักดนตรีที่เคยใช้กลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ หรือบางท่านก็รู้จักนายสมนึก จินดาวงษ์ เป็นการส่วนตัวได้สรุปประเด็นสำคัญ คือ กลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์

มีรูปทรงสัดส่วนงดงาม โดยยึดโครงสร้างสัดส่วนจากโบราณ มิได้ปรับสัดส่วนของกลองแขกตามสมัยนิยม และได้รับคำนิยมจากนักดนตรีหลายท่าน เช่น ร้อยตำรวจตรีวีรภานต์ บัวหลวง หัวหน้าวงปี่พาทย์ คณะบัวหลวง จำสืบเอกสมบัติ บุตรกร หัวหน้าคณะวงปี่พาทย์ครูปุ้ย ไสยวุฒิ นางบุญชู มีชูโภชน์ นางบังเอิญ วงษ์ภุชงค์ นายนเรศ สุวรรณรูป นายหน่วย ธรรมมิกะ ฯลฯ ต่างให้คำนิยมในคุณภาพกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ ในฐานะช่างทำกลองซึ่งเป็นการยืนยันถึงความนิยมและคุณภาพกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ อีกทางหนึ่ง

ภาพที่ 2 แสดงส่วนประกอบของกลองแขก
ที่มา: นภัสนันท์ จุณนเกษ, 2563, [ภาพถ่าย]

วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือสำหรับผลิตกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ ได้ดัดแปลงสิ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มาปรับใช้ในการผลิตกลองแขก เช่น น้ำมันมะพร้าว หรือน้ำยาปรับผ้านุ่ม เพื่อแช่หนังให้มีความนุ่มมากยิ่งขึ้น สำหรับขั้นตอนสำคัญยังคงใช้วัสดุอุปกรณ์แบบโบราณอยู่ เช่น ขั้นตอนตอนการทำขอบกลอง การสาวกลอง เป็นต้น บางขั้นตอนมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิตเพื่อประหยัดเวลา เช่น การทำหุ่นกลองและการตัดหนังเรียดซึ่งมีอุปกรณ์ที่ทันสมัย แต่เดิมใช้มือซึ่งใช้ระยะเวลาพอสมควรในการตัด ทำให้การผลิตกลองแขกในปัจจุบันใช้เวลาในการผลิตน้อย

ภาพที่ 3 กลองแขกตัวผู้ (เสียงสูง) และกลองแขกตัวเมีย (เสียงต่ำ)
ที่มา: นภัสนันท์ จุนนเกษ, 2563, [ภาพถ่าย]

การผลิตกลองแขกสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ หุ่นกลองและหน้ากลอง โดยขึ้นส่วนกลองแขกจะแยกผลิต เมื่อทำเสร็จจึงนำชิ้นส่วนแต่ละชิ้นมาประกอบเป็นกลองแขก คือ หนังเรียด หุ่นกลอง ขอบหน้ากลอง หนังหน้ากลองแขก หนังเรียด หนังรัดดอก หูระวิง

เมื่อได้กลองแขกที่ประกอบชิ้นส่วนเรียบร้อยแล้ว จากนั้นจึงเข้าสู่ขั้นตอน “การสาวกลอง” ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก นายสมนึก จินดาวงษ์ จะใช้เวลามากพอควรในการสาวกลองอย่างพิถีพิถัน เพื่อให้ได้กลองแขกที่มีคุณภาพเสียงที่ดีตามต้องการ โดยสามารถสรุปขั้นตอนการผลิตกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกหนัง หนังที่ใช้สำหรับทำหน้ากลองแขกจะใช้หนังวัว เนื่องจากมีความนุ่มให้เสียงกังวานไพเราะ จากนั้นจึงนำหนังที่แช่น้ำมาทุบและชูด (บางช่างเรียนขั้นตอนนี้ว่า การตำหนัง) การทุบหนังนี้จะทุบเฉพาะหนังหน้าของกลองแขกตัวเมียเท่านั้นเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่น (กลองแขกตัวเมียให้เสียงต่ำ)

ขั้นตอนนี้จะทุบหนังหน้ากลองจนรู้สึกว่าการทุบนั้นพอสมควรโดยใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมง โดยจะต้องควบคุมน้ำหนักมือให้สม่ำเสมอเหมือนกัน หากลงแรงมากจนเกินไป อาจทำให้หนังทะลุ หากชูดหนัง

ไม่สม่ำเสมอเกินไป จะมีผลต่อคุณภาพเสียงเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ฝีมืออย่างมาก โดยเฉพาะหน้ารูดของกลองแขกตัวเมียซึ่งต้องการลักษณะหนังที่นิ่มและหย่อนเพื่อให้ได้เสียงทุ้มต่ำ เมื่อทุบ (ต่า) หนังจนได้เสียงเป็นที่พอใจแล้ว จึงนำหนังที่ทุบแล้วมาแช่น้ำ ล้างน้ำให้สะอาด จากนั้นขยำนวดต่อไปเพื่อให้หนังนิ่ม ทำเช่นนี้สลับไปมาไปเรื่อย ๆ ทั้งหนังหน้ากลองแขกตัวผู้และหนังหน้ากลองแขกตัวเมีย เพื่อให้ได้หนังที่มีความบางพอดีที่จะใช้งานได้ ขั้นตอนการทำหนังจะไม่มีการใช้เกลือในกระบวนการใด ๆ ทั้งสิ้น เนื่องจากหนังที่ผ่านการแช่เกลือ เมื่อแห้งสนิทจะมีความแข็งกระด้างและขาดง่าย ไม่เหมาะที่จะนำมาขึ้นหน้ากลอง

ภาพที่ 4 หนังวัวหรือหนังควาย

ที่มา: นภัสนันท์ จุณนเกษ, 2562, [ภาพถ่าย]

ขั้นตอนที่ 2 การตัดหนังเรียดและหนังหน้ากลองแขก นายสมนึก จินดาวงษ์ คัดเลือกหนังวัวที่จะนำมาใช้ขึ้นหน้ากลองแขก โดยเลือกหนังวัวที่มีความสมบูรณ์ ไม่หนาและไม่บางจนเกินไป ความหนาของชั้นหนังสม่ำเสมอตลอดทั้งชิ้น ส่วนหนังที่จะนำมาตัดหนังเรียดนั้น จะใช้หนังวัว หนังควาย หรือหนังแพะ แต่ที่นิยมส่วนมาก คือ ใช้หนังชนิดเดียวกับหนังหน้ากลอง เพื่อความสวยงาม แต่หากคำนึงถึงความคงทนแข็งแรงแล้ว หนังควายจะแข็งแรง ทนทานกว่าหนังชนิดอื่น ๆ

ภาพที่ 5 การเจียเก็บขอบหนังเรียด
ที่มา: นภัสนันท์ จุนนเกษ, 2562, [ภาพถ่าย]

การตัดหนังเรียดของนายสมนึก จินดาวงษ์ ทำได้โดยการนำหนังที่ตัดเป็นแผ่นวงกลม ขนาดความกว้างของเส้นรอบวง 1.7 เซนติเมตร โดยตัดหนังเรียดที่มีความกว้างขนาด 4 หุน เมื่อตัดหนังเรียดได้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงนำมาเจียเก็บขอบด้านข้าง เพื่อลดความคมของหนังให้เรียบร้อย และเพื่อให้หนังเรียดมีความสวยงามก่อนที่จะนำไปร้อยเข้ากับหุ่นกลองแขกต่อไป โดยสัดส่วนของหนังที่ตัดแล้วเป็นการตัดโดยคำนวณ และวัดระยะซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของช่าง ส่วนหน้ากลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ จะเจาะรูเพื่อร้อยหนังเรียด โดยเจาะให้ได้ 10 รู เพื่อนำไปประกอบกับหุ่นกลองต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การทำหน้ากลองแขก เจาะขอบหวายและม้วนเข้าขอบหวาย นำขอบหวายที่พันผ้าขาวเสร็จแล้ว ชิดด้วยปากกาแต้มไว้ที่ขอบด้านใน โดยวัดเส้นรอบวงทุกมุม แล้วเจาะด้วยสว่านไฟฟ้า โดยเจาะตามรอยที่แต้มไว้ให้เกิดเป็นรูนำร่อง เพื่อสะดวกต่อการม้วนเข้าขอบกลอง

ขั้นตอนที่ 4 การม้วนหนัง มักทำในสภาพอากาศที่ไม่แห้งจนเกินไป หากทำในหน้าร้อนหรือหน้าฝนหนังจะมีความยืดหยุ่นสูงม้วนได้ง่าย จากนั้นนำหนังหน้ากลองที่ขีดแล้วม้วนห่อขอบหวาย ซึ่งต้องใช้ความชำนาญและความแม่นยำมากในการทำ เมื่อม้วนหนังด้านหนึ่งแล้วจึงตอกตอกตะปูยึดหนังเอาไว้ ตอกตามรอยเจาะด้วยสว่านไฟฟ้า ห่อหรือม้วนแบบนี้ไปเรื่อย ๆ จนครบรูที่เจาะไว้โดยรอบขอบหวายด้านใน

ภาพที่ 6 การม้วนหนังเพื่อทำหน้ากลองแขก
ที่มา: นภัสนันท์ จุณนเกษ, 2562, [ภาพถ่าย]

ภาพที่ 7 หน้ากลองแขกที่ตากแดดแล้วนำมาตอกตะปูยึดหนัง
ที่มา: นภัสนันท์ จุณนเกษ, 2562, [ภาพถ่าย]

เทคนิคสำคัญของนายสมนึก จินดาวงษ์ ในการม้วนหนัง คือ การแต่งหนังขอบที่ม้วนและยึดชายหนังให้บางเป็นพิเศษ โดยนำหนังไปแช่น้ำก่อนนำมาม้วน 1 คืน เมื่อได้หนังหน้ากลองແຂกแล้ว นายสมนึก จินดาวงษ์ จะใช้น้ำมันมะพร้าวแช่หนังหน้ารุ่ม (หน้าใหญ่) เพื่อให้หนังชุ่มชื้นและมีความยืดหยุ่นได้ดีขึ้น ก่อนนำไปประกอบเข้ากับหุ่นกลอง เมื่อได้หนังหน้ากลองແຂกเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงใช้รักทาบริเวณขอบกลอง

ภาพที่ 8 นำหนังหน้ารุ่มแช่น้ำมันมะพร้าว
ที่มา: นภัสนันท์ จุนนเกษ, 2562, [ภาพถ่าย]

ขั้นตอนที่ 5 การทำหุ่นกลองແຂก นายสมนึก จินดาวงษ์ จะเลือกใช้ไม้เนื้อแข็ง โดยพยายามเลือกให้ติดกะพี้เพียงเล็กน้อย ไม้เนื้อแข็งสำหรับทำหุ่นกลองແຂกของ นายสมนึก จินดาวงษ์ นิยมใช้ไม้ 3 ชนิด คือ ไม้ชิงชัน ไม้ประดู่ และไม้มะขามเทศซึ่งราคาต่างกัน โดยไม้ชิงชันจะมีราคาสูงที่สุดราว 28,000 - 32,000 บาท ไม้ประดู่ราคาราว 25,000-28,500 บาท หรือไม้สะเดาราคาใกล้เคียงกันราว 16,000 - 22,000 บาท

ภาพที่ 9 การใช้สแตย์ยึดหน้ากลองกับหุ้่นกลอง
ที่มา: นภัสนันท์ จุณนเกษ, 2563, [ภาพถ่าย]

โดยหุ้่นกลองแขกทำหน้าที่เป็นกลองเสียง กำหนดสัดส่วน คือ หน้ารุ่ม จะมีขนาดราว 8.5 นิ้ว หน้าต่าน มีขนาดราว 7.5 นิ้ว หุ้่นกลองแขกจะมีความป่องของกระพุ้งราว 10.5 นิ้ว เมื่อนำมาขึ้นหน้ากลองแขกเรียบร้อยแล้ว จะได้กลองแขกที่มีสัดส่วนที่สวยงามสมส่วน

ขั้นตอนที่ 6 การกลึงเก็บรายละเอียดตกแต่งหุ้่นกลองแขก นำหุ้่นกลองที่ตัดตากด้วยเลื่อยเสร็จแล้ว มาเข้าเครื่องกลึง เพื่อคว้านเอาเนื้อไม้ที่ไม่ต้องการออก จากนั้นจึงเหลาหุ้่นกลอง เก็บรายละเอียดรูปทรงให้พอดีและสวยงาม ตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงนำหุ้่นกลองมาผึ่งลมให้แห้งสนิท หรืออาจใช้วิธีอบก็ได้ โดยใช้ระยะเวลาอบ 72 ชั่วโมง เพื่อไล่ความชื้นออกจากหุ้่นกลอง หุ้่นกลองแขกที่ดีจะต้องไม่มีรอยแตกร้าวหรือตำหนิซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพเสียงอย่างยิ่ง

ภาพที่ 10 การขึ้นน้ำกลองแขก
ที่มา: นภัสนันท์ จุนนเกษ, 2562, [ภาพถ่าย]

ขั้นตอนที่ 7 การขึ้นน้ำกลองแขกเริ่มด้วยการนำน้ำกลองแขกและหุ่นกลองมาประกบกัน โดยใช้สแตย์ในการยึดหนังน้ำกลองแขกกับหุ่นกลองแขกที่กลึงและขัดเรียบร้อยแล้ว มาประกบกัน แล้วจึงไขสกรูด้านข้างสแตย์ให้แน่น

ขั้นตอนที่ 8 การร้อยหนังเรียด จะมีข้อแตกต่างจากช่างอื่น คือ จะร้อยหนังเรียดขณะที่หุ่นกลองยังยึดอยู่กับสแตย์ โดยจะร้อยผ่านรูหนังน้ำกลองแขกที่เจาะไว้ แล้วจึงค่อย ๆ ดึงสาวหนังน้ำกลองแขกจนครบรอบหุ่นกลอง จึงม้วนเก็บปลายหนังเรียดให้เรียบร้อย จากนั้นจึงเริ่มสาวกลองแขก จะสาวกลองแขกด้วยมือแบบโบราณ หรือช่างบางคนอาจมีการใช้เครื่องมือหรือเครื่องทุ่นแรงในการสาวกลองแขก สิ่งที่ช่างผลิตกลองแขกให้ความสำคัญในการสาวกลองเป็นพิเศษ คือ การสาวกลองจะต้องดึงและสาวให้น้ำกลองได้ระดับสม่ำเสมอ ไม่บิดเบี้ยวไปมา โดยต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง กรณีที่น้ำกลองเบี้ยวให้แก้ไขโดยผ่อนหนังซักลงแล้วจึงเริ่มตั้งน้ำกลองใหม่

ขั้นตอนนี้ นายสมนึก จินดาวงษ์ เน้นย้ำว่า ช่างทำกลองจะต้องอาศัยทักษะ ความชำนาญเป็นอย่างมาก บางครั้งจะประสบปัญหาเรื่องหนังซักแข็ง หนังซักฝืด หมายความว่า ขณะที่สาวกลองแขกและทำการดึงหนังเรียดผ่านรูที่เจาะไว้สำหรับร้อยหนังนั้น อาจเกิดอาการฝืดจนไม่สามารถดึงหนังเรียดผ่านรูหนังน้ำกลองได้ นายสมนึก จินดาวงษ์ แนะนำว่า หากประสบปัญหาดังกล่าวในการสาวกลองแขก ให้ใช้น้ำหยอด หรืออาจนำเทียนไข หรือขี้ผึ้งที่มีติดบ้าน มารูดหนังซักให้ลื่นหรืออ่อนตัวลง การสาวกลองแขกนั้นให้ทำในเวลา 05.30-06.30 หรือช่วงเช้ามืดจะเหมาะสมที่สุด

ภาพที่ 11 การร้อยหนังเรียดของนายสมนึก จินดาวงษ์
ที่มา: นภัสนันท์ จุนนเกษ, 2562, [ภาพถ่าย]

เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าว มีความชื้นในอากาศมาก ความชื้นนี้จะช่วยให้หนังไม่กรอบ ส่วนช่วงเวลา
ที่ควรหลีกเลี่ยงการสาวกลอง คือ ช่วงที่อากาศร้อนจนเกินไปเพราะหนังจะหดตัว ทำให้หน้ากลองแตก
ปริ ขาดได้ และไม่ควรรสาวกลองให้ตึงจนเกินไป เพราะหากเจอกับสภาพอากาศที่ร้อนจัดจะทำให้หน้ากลอง
หดตัวส่งผลต่อหูไล่ละมาน อาจฉีกขาดเสียหายได้

เมื่อตีกลองแขกทั้งตัวผู้และตัวเมียแล้ว ต้องได้เสียงที่ชัดเจน มีหางเสียงก้องกังวาน ไม่อับ ประสาน
สอดแทรกเสียงเป็นทำนองร่วมกันอย่างกลมกลืน สามารถประดิษฐ์เสียงลักษณะต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน
มีคุณภาพเสียงที่เหมาะสม ในที่นี้หมายถึง เสียงกลองแขกตัวผู้ ต้องสัมพันธ์กับเสียงกลองแขกตัวเมีย
โดยนายสมนึก จินดาวงษ์ จะผลิตและประกอบกลองแขก รวมทั้งการสาวกลองเพื่อเป็นการการันตีคุณภาพ
กลองแขกด้วยตนเอง ก่อนส่งมอบให้ลูกค้า

ภาพที่ 12 กลองแขกที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว
ที่มา: นภัสนันท์ จุนนเกษ, 2563, [ภาพถ่าย]

6. การอภิปรายผล

นายสมนึก จินดาวงษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการผลิตกลองแขก เป็นที่ยอมรับในด้านคุณภาพของกลอง ไม่ว่าจะเป็นคุณภาพเสียงกลองแขกที่กังวาลสดใส ไพเราะ และสัดส่วนรูปทรงที่ถือว่าสวยงามเป็นเอกลักษณ์ โดยนายสมนึก จินดาวงษ์ ได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการผลิตกลองจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง อีกทั้งยังมีการพัฒนาเทคนิคการผลิตกลองแขกให้เข้ากับยุคสมัย รวมถึงการใช้อุปกรณ์บางอย่างทดแทนเพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิต แต่คุณภาพของกลองแขกที่ได้นั้นยังคงคุณภาพดี ซึ่งนักดนตรีที่เคยใช้กลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า กลองแขกของนายสมนึกนั้น มีสัดส่วนที่สวยงาม สมส่วน และเสียงกังวาลใสดี

การผลิตกลองแขกของนายสมนึก จินดาวงษ์ สามารถแบ่งได้ 2 ส่วน คือ ส่วนของหุ่นกลองและส่วนของหน้ากลอง มี 8 ขั้นตอนซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะมีเทคนิคในการทำเพื่อให้ได้กลองแขกที่มีคุณภาพตามต้องการ ดังนี้ การคัดเลือกหนัง การตัดหนังเรียดและหน้ากลอง การทำหน้ากลองแขก การม้วนหนัง การตัดหนัง การทำหุ่นกลองแขก การกลึงหุ่นกลอง การขึ้นหน้ากลองแขก การร้อยหนังเรียด การสาวดิ่งหนังเรียด ความรู้และความเข้าใจในการผลิตกลองแขกเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักดนตรีไทย โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ตีกลองแขก เพื่อจะได้ใช้และดูแลรักษา ยืดอายุการใช้งาน เช่น อากาศร้อนเย็นส่งผลกระทบต่อคุณภาพเสียงของกลองแขกอย่างไร หนังเรียดขาดต้องแก้ไขอย่างไร หน้ากลองฉีกขาด ชำรุดแก้ไขอย่างไร นอกเหนือจากการคัดสรร เลือกซื้อเครื่องดนตรีคุณภาพดีจากช่างฝีมือดี นักดนตรีที่ดีควรรู้จักประเมินคุณภาพของเครื่องดนตรี เพื่อให้สามารถใช้กลองแขกที่มีคุณภาพดีได้อย่างยาวนานและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจศึกษาค้นคว้า

1. ควรมีการศึกษา รวบรวมข้อมูลเชิงช่างของปราสาทอ่าวโสทหานอื่น ๆ ทั้งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอ่างทอง และจังหวัดใกล้เคียงเพิ่มเติม เนื่องจากยังมีผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญในการผลิตเครื่องดนตรีที่มีคุณภาพและเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ ในการอนุรักษ์และสืบสานต่อไป เพื่อเยาวชนรุ่นหลังจะได้เรียนรู้และเข้าใจ อันจะทำให้เกิดองค์ความรู้เพิ่มขึ้น

2. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดที่มีวงปีพาทย์ที่รับงานบรรเลงทั้งปีพาทย์ไทยและปีพาทย์มอญ กว่า 300 วง ซึ่งนับได้ว่า เป็นแหล่งรวบรวมวัฒนธรรม และภูมิปัญญาด้านดนตรีมากมาย หากได้รับการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ รวบรวม ข้อมูลอันเป็นประโยชน์เหล่านี้ไว้ เพื่อต่อยอดงานวิจัยด้านการอนุรักษ์และสืบสานต่อไปในอนาคต

7. บรรณานุกรม

กฤษฎา ด้านประดิษฐ์. (2542). **ครบเครื่องเรื่องกลองไทย**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม: นครปฐม.

กฤษณ จันทรเรือง และคณะ. (2558). **กรณีศึกษาช่างผลิตกลองแขก ครูสุวรรณ โปธิปิน**, สาขาวิชาดนตรีไทย ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: กรุงเทพมหานคร.

กลองแขกตัวผู้ (เสียงสูง) และกลองแขกตัวเมีย (เสียงต่ำ). (2563). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา: นกัสนันท์ จุนนเกษ.

กลองแขกที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว. (2563). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา: นกัสนันท์ จุนนเกษ.

การขึ้นหน้ากลองแขก. (2563). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา: นกัสนันท์ จุนนเกษ.

การเจียเก็บขอบหนังเรียด. (2563). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา: นกัสนันท์ จุนนเกษ.

การใช้สแตย์ยึดหน้ากลองกับหุ่นกลอง. (2563). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา: นกัสนันท์ จุนนเกษ.

การม้วนหนังเพื่อทำหน้ากลองแขก. (2563). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา: นกัสนันท์ จุนนเกษ.

การร้อยหนังเรียดของนายสมนึก จินดาวงษ์. (2563). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา:

นกัสนันท์ จุนนเกษ.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยา. (2473). **ตำนานเครื่องมโหรีปีพาทย์**. พระนคร:

บางกอกโตมส์. [พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงมโนปกรณนิติธาดา (นิติ มโนปกรณนิติธาดา) ตจ. รัตน ปปร 4 เมื่อปีมะเมีย พ.ศ. 2473].

นายสมนึก จินดาวงษ์. (2563). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา: นกัสนันท์ จุนนเกษ.

นำหนังหน้ารูดแช่น้ำมันมะพร้าว. (2563). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา: นกัสนันท์ จุนนเกษ.

พัชรินทร์ ธีรวัฒนาปกรณ. (2544). **การผลิตโทน-รำมะนา ของช่างจ้อน ไทรวีมาน**. ภาควิชาศิลปนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ภูมิใจ รื่นเรือง. (2551). **กรรมวิธีการสร้างกลองแขกของครูเสนห์ พักตร์ผ่อง**. สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพมหานคร.

มนตรี ตราโมท. (2522). **ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 12 การบรรเลงปีพาทย์ในงานพระราชพิธี**.

กรุงเทพมหานคร.

แสดงส่วนประกอบของกลองแขก. (2563). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา: นกัสนันท์ จุนนเกษ.
สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2537). **ปี่ชวา-กลองแขก เครื่องประโคมของชาว-มลายูไทยรับมาผสมเป็นปี่พาทย์
นางหงส์ วงบัวลอย**. ค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2564 จาก https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_396790

สิริรักษ์ ชูสวัสดิ์. (2540). **กระบวนการถ่ายทอดการประโคมด้วยเครื่องประโคมประกอบพระราช
อิสริยยศพระมหากษัตริย์ ในสมัยรัตนโกสินทร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาสา
รตศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สหวัดน์ ปลื้มปรีชา. (2544). **วงกลองแขก : วงปี่กลองในพระราชพิธีไทย**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.
ศิลปศาสตร์ (วัฒนธรรมศึกษา), มหาวิทยาลัยมหิดล.

หนังวัวหรือหนังควาย. (2563). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา: นกัสนันท์ จุนนเกษ.

หน้ากลองแขกที่ตากแดดแล้วนำมาตอกตะปู้ยัดหนัง. (2563). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา:
นกัสนันท์ จุนนเกษ.